

Advies

DATUM 7 juli 2015
VOLGNUMMER 2014-2015/22

COMMISSIE Commissie voor Wonen,
Armoedebeleid en Gelijke
Kansen

Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019

Het Kinderrechtencommissariaat hecht groot belang aan de strijd tegen armoede. Armoede is een meervoudige inbreuk op kinderrechten en mensenrechten in het algemeen. De kinderarmoede in Vlaanderen is de afgelopen jaren niet afgenomen.

Het aantal kinderen geboren in kansarmoede kent zelfs een continue stijging tot 11,38% in 2014¹. In 2013 leven 150.000 Vlaamse kinderen van 0 tot 17 jaar in een gezin met een huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel². Al in 2010 drukte het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in zijn Slotbeschouwingen zijn bezorgdheid uit over het hoog aantal kinderen in ons land dat in armoede leeft.

Op 3 juli 2015 keurde de Vlaamse regering het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding (VAPA) 2015-2019 goed.³ Dit is het centrale beleidskader van de Vlaamse regering in het tegengaan van (kinder)armoede. Op 8 juli bespreekt de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement het VAPA.

Het Kinderrechtencommissariaat schuift in dit advies enkele aandachtspunten naar voor. Gezien het korte tijdsbestek, beperken we ons tot enkele hoofdlijnen en specifieke punten.

Zoals aangegeven in het advies over de beleidsnota Armoedebestrijding⁴, koesterde het Kinderrechtencommissariaat hoge verwachtingen van het VAPA.

Deze worden gedeeltelijk ingelost:

¹ <http://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/>.

² Vlaamse armoedemonitor 2015.

³ Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019, http://www4wvg.vlaanderen.be/wvg/armoede/vlaamsactieplan/Documents/20150702_ontwerpstekst%20VAPA%20-%20DEFINITIEF%20-%20BIS.pdf

⁴ <http://www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/advies-bij-beleidsnota-armoedebestrijding-2014-2019-nood-aan-kinderrechtentoets>

- Er wordt ingezet op de automatische en proactieve toekenning van rechten.
- Er komt een armoedetoets op regelgeving in de verschillende domeinen, met participatie van mensen in armoede.
- Er is herhaalde aandacht voor beleving, participatie en ervaringskennis van kinderen en jongeren in armoede.
- Er wordt ingezet op vrijetijdsparticipatie (cultuur, vakantie,...) met onder meer een versterking op het vlak van vakantieparticipatie.

Tegelijk hebben de acties in het VAPA meer slagkracht nodig om de beoogde doelstellingen inzake armoedereductie te bereiken:

- De bevoegdheden die Vlaanderen ten gevolge van de zesde staatshervorming krijgt, worden te weinig benut als hefboom van armoedebestrijding. Dat geldt in het bijzonder voor de kinderbijslag als instrument voor kinderarmoedebestrijding.
- Inzake toegang tot drinkwater wordt geen verlaging van het aandeel van de waterfactuur in het beschikbaar inkomen van de meest kwetsbaren vooropgesteld.
- Er zijn weinig specifieke acties voor bijzonder kwetsbare groepen, zoals kinderen zonder wettig verblijf.

We zijn bezorgd over de focus op zelfredzaamheid, die de aandacht afleidt van een aanpak gericht op structurele uitsluitingsmechanismen en de realisatie van grondrechten.

We vragen om:

- Volop in te zetten op sociale correcties en geplande maatregelen ook te durven bijsturen indien dit nodig blijkt op basis van de armoedetoets.
- Voluit te durven gaan voor kosteloos onderwijs, door onder meer de maximumfactuur te versterken en de schooltoelage te koppelen aan de schoolkosten.
- Te blijven waken over de sociale functie van de kinderopvang en sterk in te zetten op woonzekerheid.

Gezien de beperkte tijd voor de opmaak van dit advies, hoopt het Kinderrechtencommissariaat in de toekomst nog de kans te krijgen tot een meer uitgebreide gedachtewisseling met het Vlaams Parlement, bijvoorbeeld bij de bespreking van de tussentijdse verslagen van het VAPA.

1. Versterk de acties om voelbare impact te realiseren

Het VAPA wil – conform het Pact 2020 – het algemene armoederisico in Vlaanderen 30% doen dalen en het aandeel kinderen dat in armoede geboren wordt halveren. Om deze doelstellingen te halen, adviseert het Kinderrechtencommissariaat om meer ambitie te tonen in de concrete uitwerking van de acties.

1.1. Gebruik nieuwe Vlaamse bevoegdheden maximaal

Vlaanderen krijgt door de zesde staatshervorming nieuwe bevoegdheden, inzake onder meer gezondheidszorg, wonen, kinderbijslag en eerstelijns juridische bijstand. Het gaat over heel belangrijke bevoegdheden in de strijd tegen armoede.

Zet daarom elk van deze bevoegdheden maximaal in in de strijd tegen armoede. Hieronder gaan we dieper in op de kinderbijslag.

Kinderbijslag als hefboom tegen kinderarmoede

De Vlaamse overheid wordt bevoegd voor kinderbijslag. Daarbij hoort een budget van 3,45 miljard euro voor 2015. Uit internationaal onderzoek blijkt een sterk verband tussen investeringen in kinderbijslag en vermindering van kinderarmoede⁵. Kinderbijslag kan daarom een hefboom zijn binnen het VAPA.

De Vlaamse regering wil een systeem uitwerken van ‘gelijke basisuitkering voor ieder kind, aangevuld met toeslagen voor de meest kwetsbare gezinnen’. Ze kiest dus voor een systeem van progressief universalisme, net als in het oude/bestaande systeem. Het Kinderrechtencommissariaat ondersteunt deze beleids optie, die een combinatie maakt van horizontale en verticale solidariteit.

Het huidig systeem kan echter versterkt worden om meer impact te hebben op de bestrijding van kinderarmoede⁶. Het huidige kinderbijslagstelsel heeft een significante impact op kinderarmoede, maar scoort minder goed dan andere landen met een vergelijkbaar welvaartsniveau. De impact van de sociale toeslagen op de levensstandaard van gezinnen met kinderen is beperkt en het is mogelijk om de uitgaven voor de kinderbijslag doelmatiger in te zetten in de strijd tegen kinderarmoede. De sociale toeslagen vormen slechts 6,5% van alle uitgaven voor de kinderbijslagen, zo blijkt uit berekeningen van de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (RKW).

Vlaanderen beoogt met de hervorming van de kinderbijslag niet meer dan een status quo van kinderarmoede. De outputindicator stelt: ‘Het kinderarmoederisico voor (gezinnen met) kinderen *stijgt niet* o.b.v. het nieuwe kinderbijslagsysteem’. Ze legt daarmee de lat te laag voor een van haar centrale beleidsinstrumenten. Ideaal stelt Vlaanderen zijn ambitie bij naar een kinderbijslagsysteem dat ‘*bijdraagt tot een verlaging*’ van het armoederisico voor (gezinnen met) kinderen.

Dit zou ook in lijn zijn met de aanbeveling van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind om het kinderbijslagsysteem te versterken met het oog op vermindering van kinderarmoede.

1.2. Een armoedetoets die een verschil maakt

Het VAPA zet in op de armoedetoets. Via de armoedetoets worden de effecten van geplande regelgeving op mensen in armoede en de armoedesituatie in Vlaanderen onderzocht. Regelgeving mag mensen in armoede niet uitsluiten of geen nieuwe armoede creëren. We benadrukken daarbij dat regelgeving maximaal moet bijdragen aan het bestrijden van armoede en zijn gevolgen. Het nagaan binnen de armoedetoets van de haalbaarheid van een automatische toekenning van elk nieuw recht is een goede zaak. Bij de armoedetoets is participatie van mensen in armoede voorzien.

De armoedetoets is een belangrijk beleidsinstrument. Zeker in tijden van crisis en besparingen, moet de overheid garanderen dat kinderen in armoede hiervan niet de prijs betalen. Zo vraagt het VN-Comité voor de Rechten van het

⁵ Vandenbroeck, M. & Van Lancker, W. (2014), *Een tweesporenbeleid inzake kinderarmoede*, VLAS-Studies 14, Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

⁶ Voor gehele alinea: Vandenbroeck, M. & Van Lancker, W. (2014), *Een tweesporenbeleid inzake kinderarmoede*, VLAS-Studies 14, Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

Kind om te verzekeren dat budgetlijnen voor kwetsbare kinderen beschermd zijn, ook in tijden van economische crisis. De armoedetoets laat toe dit na te gaan bij alle geplande beleidsmaatregelen.

De verankering in het VAPA moet ertoe leiden dat de armoedetoets in de praktijk wordt toegepast. Belangrijk is daarbij dat de resultaten van de armoedetoets ook leiden tot effectieve bijsturing van geplande maatregelen.

Oog voor impact van al genomen beleidsmaatregelen

Verder moet er aandacht gaan naar reeds genomen maatregelen met een voelbare impact op het gezinsbudget van vooral gezinnen in armoede, ook al zijn deze niet vermeld in het VAPA. We denken bijvoorbeeld aan de verhoging van de minimumtarieven voor kinderopvang, de verhoging van de maximumfactuur en invoering van de 'boterhammentaks'. Ook beslissingen van andere overheden of private spelers treffen gezinnen in armoede, zoals bij de verhoging van inschrijvingsgeld voor sport- of vrijetijdsactiviteiten en het terugschroeven van de mogelijkheden tot tegemoetkoming daarin.

Daarnaast zullen gezinnen (in armoede) ook de gevolgen voelen van verminderde of minder kwalitatieve dienstverlening ten gevolge van besparingen. Ook de overheveling van middelen naar het Gemeentefonds houdt risico's in voor de continuering van verschillende initiatieven op het terrein, denken we maar aan jeugdwerkingen voor maatschappelijk kwetsbare jongeren.

Het VAPA belooft 'tal van sociale correcties', zodat ook de meest kwetsbaren gebruik kunnen maken van onderwijs, het woningaanbod, kinderopvang. De uitwerking van de sociale correcties is vooralsnog echter weinig concreet. Het Kinderrechtencommissariaat dringt erop aan om bij de verdere uitvoering van het VAPA te kiezen voor sociale correcties die echt een verschil maken.

Een écht betaalbare waterfactuur

De toegang tot voldoende en betaalbaar drinkwater is van essentieel belang voor gezinnen en uiteraard ook voor de kinderen in die gezinnen. De aandacht voor een betaalbare waterfactuur met aandacht voor mensen in armoede is dan ook terecht.

Het Kinderrechtencommissariaat is bezorgd over de uitwerking van de actiefiche over een betaalbare waterfactuur. We lezen in de actiefiche dat als evaluatie het volgende wordt vooropgesteld: "Factuur niet hoger dan 5 % van het beschikbaar inkomen (rekening houdend met sociale correcties)."

Kijken we naar de tabel met het aandeel van de 'kosten voor water' in 'Equivalent beschikbaar inkomen' voor 2012, dan zien we dat deze doelstelling al is gehaald. Bij het allerlaagste inkomensdeciël varieert het aandeel van de waterfactuur tussen 2,3% (1 gedomicilieerde per gezin) en 4,7% (4 of meer gedomicilieerden per gezin). Van de 40 vakken in de tabel, scoren er slechts 3 boven de 3%. De formulering van de evaluatie zet met andere woorden de deur open voor een mogelijke verhoging van de waterfactuur voor heel wat gezinnen in armoede.

Blijvende aandacht voor betaalbare energiefactuur

De Vlaamse regering schaft de gratis kWh af, omdat deze volgens haar vandaag moeilijk de meest kwetsbare mensen bereikt en haar sociale en ecologische doelstellingen onvoldoende haalt. Ze schuift compenserende maatregelen naar voor om energiearmoede tegen te gaan.

Deze compenserende maatregelen zijn te vinden in het actieplan energiearmoede. Ze bestaan in hoofdzaak uit het beperken van energie-uitgaven door bijvoorbeeld energiescans en isolatie. Het actieplan moet vanaf 2017 in werking zijn, terwijl de afschaffing van de gratis kWh is voorzien voor 2016⁷.

Het Kinderrechtencommissariaat is bezorgd over de concrete gevolgen voor gezinnen (met kinderen) in armoede. Ze dringt aan op een grondige armoedetoets van deze geplande verandering in regelgeving, om te garanderen dat de compenserende maatregelen hun beoogde effect bereiken. Wellicht is het ook aangewezen om de timing van de geplande afschaffing van de gratis kWh uit te stellen tot de compenserende maatregelen in werking zijn.

1.3. Kosteloos onderwijs als einddoel

De kosten van het onderwijs betekenen voor veel ouders en hun kinderen een struikelblok voor een gelijke deelname aan het onderwijs. Door schoolvervoer, schooluitrusting, handboeken, verplichte buitenschoolse activiteiten lopen de schoolkosten stevig op. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind dringt er op aan om maatregelen te nemen om het onderwijs kosteloos te maken. Het VAPA schuift enkele acties van kostenbeheersing naar voor, zoals een studiekostenmonitor, een subsidie aan vzw SOS schulden op school en sensibilisering en expertise-uitwisseling .

Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor meer ambitie. Vlaanderen moet blijven streven naar kostenverlaging, met kosteloosheid als einddoel.

Versterk en verruim de maximumfactuur

In het basisonderwijs bestaat de maximumfactuur. Die lost niet alle problemen op, maar het effect ervan is wel zichtbaar. Ze leidt tot een beperking van schoolkosten, tot bewustwording over schoolkosten bij de school, tot meer transparantie en betere informatie voor de ouders.

Het Kinderrechtencommissariaat maakt zich zorgen over de verhoging van de maximumfactuur voor het basisonderwijs met 10€ per kind, die in oktober 2014 werd beslist. Vlaanderen moet blijven streven naar een continu dalende trend, en de verhoging van de maximumfactuur is hiermee in strijd.

In het secundair onderwijs bestaat geen maximumfactuur en zijn er grote verschillen tussen richtingen. In veel technische en beroepsrichtingen hebben leerlingen duur werkmateriaal nodig. Ook tussen individuele scholen zijn er vaak grote verschillen.

We pleiten voor het doortrekken van de maximumfactuur naar de eerste graad van het secundair onderwijs, waar de verschillen tussen richtingen nog beperkt zijn. Voor de tweede en derde graad pleiten we voor een maximumfactuur op maat van elke richting. De resultaten van de studiekostenmonitor kunnen gebruikt worden om deze te berekenen.

Koppel schooltoelage aan schoolkosten

De schooltoelage moet zoveel mogelijk de werkelijke schoolkosten dekken. De studiekostenmonitor is een belangrijk initiatief om zicht te krijgen op de omvang van die schoolkosten. Zo kan worden nagegaan of de huidige schooltoelage volstaat en kan de schooltoelage voor de 2de en 3de graad

⁷ Bron: <http://www.vlaanderen.be/nl/bouwen-wonen-en-energie/elektriciteit-aardgas-en-verwarming/gratis-hoeveelheid-elektriciteit>

secundair onderwijs gedifferentieerd worden naargelang de gevolgde richting, in lijn met de invoering van de maximumfactuur per richting (zie vorig punt).

Het is dus belangrijk om het rapport studiekostenmonitor niet als eindpunt, maar als beginpunt te zien. De studiekostenmonitor moet gebruikt worden om verdere maatregelen (maximumfactuur en schooltoelage gedifferentieerd naar richting) te ontwikkelen.

Ken school- en studietoelage automatisch toe

Het VAPA schuift terecht de verdere automatisering van de toekenning van school- en studietoelagen naar voor. De automatische toekenning van sociale rechten is een belangrijk actiepunt in de strijd tegen onderbescherming, waarbij mensen geen gebruik maken van de maatregelen waarop ze recht hebben. Tegelijk dient automatisering ook te leiden tot een snellere afhandeling van dossiers en snellere uitbetaling. Voor mensen in armoede kan een laattijdige uitbetaling immers grote gevolgen hebben.

Heroverweeg de terugvordering van de schooltoelage

Het VN Kinderrechtencomité dringt er bij België op aan om geen repressieve maatregelen te nemen ten aanzien van maatschappelijk kwetsbare kinderen. Repressie heeft een negatieve impact en draagt niet bij tot een grotere betrokkenheid bij het schoolsysteem.

Daarom vragen we om de terugvordering van de schooltoelage wegens onvoldoende aanwezigheid te heroverwegen.

We sluiten ons hierbij aan bij de Vlaamse ombudsdienst, die in zijn jaarverslag 2014 stelt:

‘De sanctie van terugvordering raakt uitsluitend de laagste inkomensgroepen en treft de ouders. Een rechtstreeks effect op de leerling zit er niet in. De vraag is dan ook of deze maatregel niet naast de oorzaken van schoolverzuim grijpt. De cijfers geven alvast geen indicatie van een positief effect. En het achteraf-effect werkt begeleidingsmaatregelen misschien eerder tegen dan dat het deze versterkt. Afstraffen via een kordaat beleid kan zeker soms helpen, maar geven we hier ouders niet eerder een duwtje in de verkeerde richting, net wanneer ze steun nodig hebben om op te klimmen?’⁸

Het VN-Comité pleit voor coherente strategieën die de kernoorzaken van schooluitval aanpakken dankzij de hulp van leerkrachten, ouders en kinderen.

1.4. Blijf waken over sociale functie van kinderopvang

Vlaanderen plant een evaluatie van het decreet ‘Opvang van baby’s en peuters’. Terecht blijft Vlaanderen streven naar een steeds betere kinderopvang. Opvang speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van elk kind, in het bijzonder het maatschappelijk kwetsbare kind. Het vervult een pedagogische, economische en sociale functie in onze samenleving. Maar niet iedereen heeft toegang tot kwaliteitsvolle kinderopvang.

Evaluatie van het decreet draagt bij tot het verbeteren van de opvang. Het kan nagaan of de kinderopvang de drie functies waarmaakt. Op dit moment bestaan nog verschillende drempels naar de kinderopvang, in het bijzonder voor kinderen in kansarmoede.

⁸ http://www.vlaamseombudsdienst.be/ombs/nl/nieuws/pdf/g411jaarverslag_2014.pdf

- Op veel plaatsen is er plaats tekort. Er is een uitbreiding van de capaciteit nodig, met bijzondere aandacht voor voldoende aanbod in kansarme buurten.
- Voor ouders in armoede is er een financiële drempel. De Vlaamse regering heeft bovendien beslist om de laagste tarieven voor kinderopvang sterk te verhogen.

Klachten bij onze Klachtenlijn leggen bloot dat de kans op opvang gehypothekeerd wordt wanneer de nood aan opvang niet past in een regulier opvangplan.

Kansarme ouders hebben vaker nood aan een flexibel opvangsysteem. Een strak planningssysteem, met strikte financiële gevolgen bij afwijking, zijn een grote hindernis voor hen. Ook als kinderen regelmatig ziek zijn en daardoor niet naar de opvang kunnen, kan de prijs (voor niet-opvang) hoog oplopen. Flexibele opvang is daarom een terecht aandachtspunt in de evaluatie.

De bijsturing van het decreet moet gericht zijn op versterking van de sociale functie, door het aanbod uit te breiden, flexibele plaatsen te garanderen, drempels weg te werken en kwaliteit te garanderen. Zo kan de Vlaamse overheid tegemoet komen aan de aanbeveling van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind om meer diensten voor kinderopvang beschikbaar te maken en te verzekeren dat ze toegankelijk zijn voor alle kinderen ongeacht de socio-economische status van hun families.

1.5. Naar meer woonzekerheid

De Vlaamse overheid heeft duidelijk aandacht voor de preventie van dak- en thuisloosheid. Het VAPA beschrijft hoe Vlaanderen wenst tegemoet te komen aan de 5 Europese strategieën ter preventie van woononzekerheid. Preventie en opvang van dak- en thuisloze kinderen vergeet ze duidelijk niet. Ze zal het aantal dak- en thuisloze mensen en gezinnen monitoren.

Kijk je naar de vertaling van de doelstellingen in acties dan zie je dat Vlaanderen gerust ambitieuzer mag zijn. We hopen dat de begeleiding ter preventie van dak- en thuisloosheid niet op projectbasis blijft trappelen en dat Vlaanderen, naast het evalueren, bijschaven en optimaliseren van bestaande regelgeving en tegemoetkomingssystemen, de nodige middelen blijft vrijmaken om aan elk kind woonzekerheid en een comfortabele woning te garanderen.

2. Vertrek vanuit kinderrechten

In de strijd tegen armoede bieden de mensen- en kinderrechten een belangrijk fundament. Zo vormen kinderrechten een rode draad in de Aanbeveling van de Europese Commissie 'Investeren in kinderen: de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken' (20/02/2013). Ondanks de aandacht voor bestrijding van armoede bij kinderen en jongeren, blijft het kinderrechtenkader in het VAPA onderbelicht.

2.1. Kinderrechtenkader

Samenhang van rechten

Een kinderrechtenkader voorziet in **protectierechten** waarmee kinderen en jongeren beschermd kunnen worden tegen gedragingen of leefomstandigheden die schadelijk zijn voor hun ontwikkeling of hun welzijn.

De **provisierechten** verplichten de overheid ertoe zich in het armoedebeleid te richten op gelijke ontplooiingskansen voor alle kinderen. Toegang tot gezondheidszorg is daar een belangrijk voorbeeld van.

Participatierechten tenslotte impliceren dat de overheid waakt over de gelijke toegang tot voorzieningen voor alle kinderen en jongeren. Participatie omvat daarnaast het erkennen van kinderen en jongeren als volwaardige deelnemers aan de samenleving.

Het belang van deze verschillende rechten wijst tegelijk op de multidimensionale en onderlinge afhankelijke aard van armoedeproblematiek onder kinderen. Er moeten dus maatregelen genomen worden op de verschillende terreinen en tegelijk moeten deze maatregelen elkaar ondersteunen.

Inzake armoedebestrijding besteedde het VN Kinderrechtencomité in zijn Slotbeschouwingen bijzondere aandacht aan **gezondheidszorg** en **onderwijs**. Het Comité riep ons land op om “dringend doelgerichte maatregelen te treffen om de gezondheidstoestand van kinderen uit de meest benadeelde families tijdens het eerste levensjaar te monitoren, de toegang tot gezondheidszorgdiensten voor alle kinderen te waarborgen en ouders aan te moedigen om gebruik te maken van de gezondheidszorgdiensten die voor hun kinderen beschikbaar zijn.”

Het Comité uitte zijn bezorgdheid over de ongelijkheid in het onderwijs, bijvoorbeeld inzake het aantal doorverwijzing van kinderen uit arme gezinnen naar het buitengewoon onderwijs en inzake de ongelijkheid in onderwijsprestaties.

Ook vrijetijdsbesteding, kinderopvang en non-discriminatie krijgen bijzondere aandacht van het VN Kinderrechtencomité.

Aandacht voor omgeving van kinderen en jongeren

Het VAPA wil structureel en vooral preventief werken, en kiest daarom voor een focus op gezinnen met jonge kinderen en voor jongeren. Tegelijk benadrukt het VAPA dat ook andere groepen gevat blijven door het armoedebestrijdingsbeleid. Dit laatste is heel belangrijk. Vanuit een kinderrechtenperspectief is het belangrijk dat er een ambitieus beleid komt voor alle kinderen in armoede, dat tegelijk aandacht besteedt aan de context waarin kinderen leven. Bestrijding van kinderarmoede bevat dus ook bestrijding van armoede op het niveau van het gezin, de wijk en de bredere maatschappij.

2.2. Kinderrechten als anker voor zelfredzaamheid

Vanuit kinderrechtenperspectief is de vraag naar ‘accountability’ essentieel. Wie is waarvoor verantwoordelijk? In een samenlevingsmodel met een te grote klemtoon op individuele verantwoordelijkheden, verdwijnt de aandacht voor het realiseren van een grotere maatschappelijke gelijkheid van alle kinderen. Deze laatste is zeer uitdrukkelijk een opdracht van de overheid. Het kinderrechtenverdrag is hierover zeer duidelijk.

Realisatie van grondrechten via structurele maatregelen

Het VAPA pleit voor meer zelfredzaamheid. Ouders én kinderen in armoede moeten meer zelf aan de slag aan: “Om armoede op een structurele manier aan te pakken en de generatiearmoede een halt toe te roepen, moeten we

blijvend inzetten op de strijd tegen armoede en het verhogen van de zelfredzaamheid van kinderen en van de gezinnen waarin ze opgroeien.” Alle doelstellingen gericht op het voorkomen en bestrijden van armoede bij gezinnen met jonge kinderen, richten zich op “het sterker maken van kinderen, jongeren en ouders”.

De focus op zelfredzaamheid roept vanuit mensenrechtenperspectief belangrijke bedenkingen op. We mogen er niet van uitgaan dat kinderen (en volwassenen) in armoede a priori worden gekenmerkt door zwakte of tekort. Integendeel, het overleven in een situatie van armoede vereist op zich al een heel grote mate van zelfredzaamheid, van zowel volwassenen als kinderen.

Inzetten op zelfredzaamheid veronderstelt dat mensen kunnen rekenen op een stevig netwerk en een financiële buffer. Zijn beide er niet dan kan elke tegenslag dubbel doorwegen. Het onderzoek van Prof. Koen Hermans⁹ illustreert dat een schuld van minder dan 2.500 euro volstaat om met het hele gezin dak- of thuisloos te worden. Helaas kunnen veel mensen in armoede niet terugvallen op een financiële buffer. Vaak hebben ze geen netwerk, en als ze er een hebben, dan is de kans groot dat het netwerk zelf evenveel nood aan ondersteuning heeft als het gezin in kwestie.

We vragen daarom om in de plaats van zelfredzaamheid te focussen op het tegengaan van structurele uitsluitingsmechanismen. De nadruk op zelfredzaamheid mag nooit leiden tot verminderde inzet op het realiseren van grondrechten voor alle kinderen (en volwassenen), zoals recht op gezondheidszorg, recht op wonen, recht op toereikende levensstandaard.

Laat kwetsbare kinderen niet in de steek

Voor minderjarigen brengt de nadruk op zelfredzaamheid een extra probleem mee. Niet zelden vallen de problemen van kinderen samen met problemen in hun omgeving. Ze groeien op in een omgeving met een grote nood aan ondersteuning. Wanneer we aan minderjarigen vragen zelfredzaam te zijn en oplossingen te vinden in hun omgeving, laten we ze dan niet twee keer in de steek?

Onderzoek naar de toegankelijkheid van hulp en ondersteuning voor jongeren komt steeds tot dezelfde conclusie: net als volwassenen, proberen de meeste jongeren eerst hun problemen zelf op te lossen, zonder hulp. Lukt dit niet, dan spreken ze hun intieme kring aan zoals hun broer en zussen, vrienden, ouders. Vinden jongeren hier ook geen antwoord op hun vraag, dan komen ze snel terug bij zichzelf terecht. Vaak komt het er op neer dat er op dat ogenblik niet meer verder naar hulp wordt gezocht. Ofwel verdwijnt het probleem dan vanzelf, ofwel continueert het of wordt het zelfs erger. Het is alvast niet zo dat jongeren te snel naar de formele dienstverlening stappen, ze ervaren te veel drempels.

2.3. Hou rekening met verschillende groepen in armoede

Het principe van non-discriminatie heeft een belangrijke plaats binnen kinderrechten. Ook maatregelen gericht op armoedebestrijding moeten bijzondere aandacht hebben voor groepen die extra kwetsbaar zijn. Het VAPA vermeldt enkele keren de speciale aandacht die nodig is voor groepen die extra kwetsbaar zijn voor armoede, zoals mensen met een migratieachtergrond. De vertaling hiervan in de acties blijft echter vaag.

⁹ Hermans, K., Meys, E., Nulmeting dak- en thuisloosheid, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2014, 187 pp.

We missen onder meer aandacht voor de specifiek kwetsbare situatie van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen, een groep waarvoor het VN-Comité voor de Rechten van het Kind prioritaire aandacht vraagt in het armoedebestrijdingsbeleid.

Strijd tegen discriminatie

Het armoederisico bij personen geboren buiten de Europese Unie ligt bijna vijf keer hoger dan bij personen die geboren zijn binnen de EU (inclusief België). Mensen in armoede met een migratieachtergrond hebben naast de uitsluitingsmechanismen vanuit hun sociale situatie ook te maken met discriminatie op basis van herkomst, nationaliteit of levensbeschouwing. Naast de - terechte - aandacht voor het tegengaan van discriminatie in het domein wonen, is de bestrijding van discriminatie ideaal ook een algemene doelstelling over de verschillende domeinen heen.

Ook het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft ons land aanbevolen om een uitgebreide strategie uit te werken en uit te voeren die alle vormen van discriminatie aanpakt, met inbegrip van meerdere vormen van discriminatie van kwetsbare groepen kinderen in kwetsbare situaties, en ter bestrijding van discriminerende maatschappelijke houdingen, in het bijzonder tegenover kinderen die in armoede leven, kinderen met een handicap en kinderen van buitenlandse herkomst.

Kinderen zonder wettig verblijf

Vanuit het Kinderrechtencommissariaat willen we bijzondere aandacht vragen voor het armoederisico van kinderen en jongeren zonder verblijfsstatuut. We zien hier vaak schrijnende armoedesituaties. We hadden graag in het VAPA een duidelijke visie en acties gezien om hierop een antwoord te bieden.